

KÜTÜPHANECİLİKTE FELSEFİ YAKLAŞIM

Dr. İrfan ÇAKIN

Kütüphane kurumunun insanlarla bilgi kaynakları arasında temel unsur olduğu düşüncesi, kütüphaneciliği bu ilişkinin üretkenliğini arttıracak her türlü bilgi, beceri ve tekniklerden oluşan toplumsal bilimlerin bir dalı olarak belirler. Toplumsal olay ve varlıkların uydukları ilkeleri saptamaya çalışarak, toplumsal sorunlara egemen olmamıza hizmet eden toplum bilimlerini, sorunlara yaklaşımları açısından diğer bilim dallarından ayırmak gerekir. Toplum bilimcileri araştırmalarını pozitif bilimciler gibi laboratuvarlarda gerçekleştiremezler. Pozitif bilimci, iki hidrojen ile bir oksijenin suyu oluşturduğunu laboratuvarında yapacağı deney ile saptayabilir. Halbuki bir toplum bilimcisinin uğraşı alanı insanlar ve kurumlar olduğundan bu söz konusu değildir. Toplum bilimcinin örneğin boşanmasının çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz tepkileri ölçüebilmesi için mutlu bir yaşam süren ailenin boşanmasını sağlayarak olayları izlemesi de düşünülemez. Toplum bilimci, farklı koşullarda olgunlaşan olayları dikkatle izleyerek neden-sonuç ilişkisini bilimsel bir yaklaşımla ortaya koymak durumundadır. Dolayısı ile toplum bilimcinin sağlıklı sonuçlar elde edebilmesi için olayları uzun bir süre izlemesi, veri toplaması, değişkenleri belirlemesi ve nihayet değerlendirmeler yapması gerekir.

Kütüphanecilik konusunda da yapılacak inceleme ve araştırmaların, toplum bilimlerine ilişkin, genelde belirlemeye çalıştığımız özelliklere sahip olması kaçınılmazdır. Aksi halde, henüz gelişme döneminde olduğunu bir çok kez vurgulamaya çalıştığımız kütüphanecilik biliminin olgunlaşması olası değildir. Üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitiminin verilmeye başlandığı 1876 yılından bu yana yüzyılı aşan bir süre geçmiş olmasına rağmen kütüphaneciliğin teorik temelleri henüz sağlıklı bir biçimde tanımlanmamıştır. S. R. Ranganathan'ın 1931 yılında yayınlanan yapıtında¹ belirtilen «kütüphanecilik biliminin beş yasası» olarak benimsenen;

- «— Kitaplar okunmak içindir,
- Her okuyucunun bir kitabı vardır,

¹S. R. Ranganathan. Five laws of library science. Madras Library Association, Ed. 1, 1931.

- Her kitabın bir okuyucusu vardır,
- Okuyucunun zamanını boşa harcamamak gerekir,
- Kütüphane gelişen bir organizmadır»

ilkelerinin kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinde ve iyileştirilmesinde geçerliliği söz konusu olmakla beraber, Ranganathan'ın kendisi bile oluşturduğu «yasaların» bilimsel nitelikte yasalar olmayıp kütüphane hizmetlerinin verilmesinde gözetilmesi gerekli «erekler» olduğunu kabul etmektedir.²

Kütüphanecilik teorisi ile eş anlamda kullanılabilen kütüphanecilik felsefesinin oluşturulmasındaki gecikmenin gerekçelerini iki genel grupta toplamak mümkündür.

a) Kütüphanenin toplumsal bir kurum olarak indirekt gelişimi :

Bir takım toplum kurumlarının oluşumunda gözlenen acil gereksinim kütüphane kurumunun oluşumunda söz konusu olmamıştır. Okul, hastane, yargı v.b. kurumlar oluşumları sırasında toplumun her kesiminden anlayışla karşılanmış ve destek görmüşlerdir. Halbuki kütüphane kurumunun oluşumu dönemlerinde toplum desteği oldukça sınırlı kalmış, kütüphaneler bir takım grupların bağışladıkları kitaplar ile kurulmuşlardır.

b) Kütüphanecilerin felsefi düşünceye yeterince ağırlık vermemesi :

Kütüphanecinin görev bilinci anladığı biçimde gelişmiştir. Mesleğinin teorik gereksinimlerine yeterince zaman ayırmayıp, bilgi kaynaklarının fiziki düzenlemesine öncelik tanımıştır. Uygulamalı yanı ağır basan, biçimsel bir teknik bilim olarak ortaya çıkan ve gelişen kütüphanecilikte meslek mensupları uzun bir süre sadece kütüphanenin iç örgütlenmesine, bilgi kaynaklarının seçimine, kataloglanmasına ve sınıflandırılmasına ağırlık vermişlerdir. Bu işlemlerin derinliğine bilimsel genellemelere gerek göstermemesi, kütüphaneciliğin düşünsel dokusunu ve diğer bilimlerle olan ilişkisini karanlıkta bırakmıştır.³

Kütüphanecilikte felsefi düşünceye gerekli ağırlığın verilmediğini yansıtan diğer bir durum bu terminolojik tanımların sağlıklı bir şekilde yapılmamış olmasıdır. Archibald MacLeish, kütüphanecilik eğitimine yeni başlayan bir öğrencinin mezun olunca ne yapacağı konusunda «kütüphaneci» teriminin yeterli açıklama getirmediğini ve bu durumun mesleği olumsuz yönde etkilediğini ileri sürer.⁴ Gerçekte diğer meslekleri belirlemek için seçilmiş terimleri, «kütüphaneci» terimi ile aktardıkları anlayış bakımından karşılaştırdığımızda, «kütüphaneci» teriminin Sezarın hakkını Sezara vermediğini görü-

²Ronald C. Benge. *Libraries and Cultural Change*. Clive Bingley, London, 1970. s. 246.

³John M. Christ. *Toward a Philosophy of Educational Librarianship*. Libraries Unlimited, Inc., Littleton, Colo., 1972. s. 24 - 25.

⁴John David Marshall, Wayne Shirley and Louis Shores. *Books, Libraries, Librarians, Contributions to Library Literature*. Shoe String Press, Hamden, Con., 1955, s. 284.

rüz. Örnekleyecek olursak, öğretmen öğrettiği için öğretmen, yargıç yargıladı-ğı için yargıç, çiftçi çift sürdüğü için çiftçidir. Bunlara karşın «kütüphaneci» terimi içinde çalışılan binaya atfen verilmiş, kütüphanecinin gerçek işlevini yansıtmayan bir özelliğe sahiptir. Seçilmiş olan terminolojinin kütüphaneciyi kitapların bekçisi şeklinde yansıtmaması, özellikle II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda «dokümantalist» ve «enformasyon uzmanı» terimlerinin kullanımının yaygınlaşmasında etkili olmuştur. İçerikleri itibariyle kütüphanecilik bilimi içinde düşünölmeleri gereken dokümantasyon ve enformasyon hizmetleri, büyük ölçüde kütüphanecilerin kendi mesleklerine sahip çıkmaması yüzünden, apayrı birer bilim dalı olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Gerçekte, dokümantasyon ve enformasyon hizmetleri kütüphanecilik hizmetlerinin bir parçası, bir uzantısıdır. Diğer bir deyişle, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucu kütüphanecilik biliminin tarihi haberleşme işlevinin «manual» teknikten «machine» tekniğine dönüşümünün uzantısıdır. İşlevlerin niteliğinde felsefi açıdan farklılık yoktur.

Kütüphaneciliği bir bütün olarak ele alan ve O'nu sosyo-ekonomik yapının vazgeçilmez bir unsuru olarak düşünen dikkatli, eleştirici ve yöntemli çalışmaların bütünü şeklinde tanımlanabilecek olan kütüphanecilik felsefesinin sağlayacağı yararları J. Periam Danton şöyle sıralamaktadır:

- 1) Kütüphane kurumuna toplumsal yapıda sağlam ve geçerli yeni bir statü kazandırarak, O'nun oldukça önemli eğitimsel ve yaratıcı değerlere sahip olduğu düşüncesini yerleştirmek,
- 2) Gelişimini oldukça ağır bir şekilde sürdürmekte olan kütüphanecilik bilimini gerek uygulama ve gerekse teoride sağlam temeller üzerine oturarak, bilimsel geçerliliğini tartışmalara yer vermeyecek denli belirtmek,
- 3) Amaçlarımızın tam ve kesin olarak belirlenmesi sonucu uygulamalarımıza anlam kazandırmak,
- 4) Kütüphanelerde iş dağılımı yapılırken gerekli olan tanımlamaların ve buna bağlı olarak yetki ve sorumlulukların neler olacağını saptamaya yardımcı olmak,
- 5) Mesleki bütünlüğü saklamak.⁵

Sağlıklı temeller üzerine oturtularak hazırlanmış kütüphanecilik felsefesinin meslek mensuplarına sağlayacağı belirgin yararların yanısıra, devletin genel kütüphane politikası da bu aşamadan büyük çapta etkilenecektir. O güne değin kütüphaneleri kitap depoları şeklinde algılayan genel düşünce, kütüphanecilerin kendilerini benimsemesinin yaratacağı ortam içinde yerini kütüphanelerin bilgi iletiminde dinamik kuruluşlar olduğu düşüncesine bırakacaktır.

⁵Pleas for a philosophy of Librarianship. J. Periam Danton. *Lib. Quart.*, (4), 1934, s. 543-547.